

Уз први број часописа "Наше старине"

Ратови, вођени на овим просторима у посљедњих стотињак година, били су освајачки с циљем супремације једног народа над другим, и сви су они, као и ратови икад вођени на Балкану, били врло сурови. У претходним ратовима, уз помоћ страних освајача, затирани су једино, или претежно Срби и уништавани и девастирани њихови материјални споменици културе, који се нису обнављали. Али посљедњи, грађанско-вјерски рат, вођен на просторима бивше Босне и Херцеговине и једног дијела Хрватске, био је opak, варварски, у коме су двије зарађене стране настојале да физичким искорјењавањем трећег народа, Срба, систематским уништавањем његових материјалних споменика културе, затру материјална и духовна свједочења о историјском постојању и трајању Срба на овим просторима, присвајајући, на тај начин, српске територије, српску историју, културу, традицију и језик. Водећи одбрамбени рат, и по први пут у својој вјековној историји, ни Срби нису били поштеђени вандализма са своје стране.

Тако су се, у хаосу грађанско-вјерског и етничког рата, одмах, поред етничког затирања, нашли на удару и материјални споменици културе - те непобитне чињенице о историјском трајању три народа на просторима Босне и Херцеговине и Хрватске. У општем лудилу су неповратно уништени, или ратним разарањима тешко оштећени, многи културноисторијски споменици ових простора, што је неопростива и тешко надокнадива штета за науку, културу и историју, било да се ради о српским културним добрима - манастирима и црквама, или споменицима, траговима завојевача на овим просторима, тврђавама и фортификацијским објектима на граничним линијама, било сакралним објектима које је

освајач у прошлим временима градио за своје потребе (најчешће у централним и најистакнутијим мјестима), као и објектима других намјена које су представљали снагу и величину окупатора у другим сферама живота. Јер, сваки споменик било ког народа материјализована је историја једног времена на одређеним просторима и непроцјењиви је допринос сваког народа култури и цивилизацији цијелог свијета, општим вриједностима и добрима човјечанства, посебно Европе.

Нажалост, у бјеснилу последњег рата, нестали су бројни културноисторијски споменици српског народа. На великим етничким просторима Книнске Крајине и другдје, пред сам крај рата, потписивањем Дејтонског споразума, српски народ је био присиљен да напусти своја вјековна огњишта и тамо су, поуздано се зна, у великој мјери сравњени са земљом или на други начин потпуно уништени споменички трагови постојања српског народа, а њихово покретно умјетничко благо једноставно нестало. Осакаћени тим губицима, Србима пријети опасност да, изгубивши најдрагоцјенија завјештања своје прошлости (затирањем трагова српског постојања на тим просторима), заувјек изгубе своје политичко и културно право на велико подручје на коме је овај народ живио од вајкада - пошто је остао без доказа о доприносу своје културе и цивилизације свјетској, а посебно европској цивилизацији и научној мисли. Јер, зна се, само на основу таквог доприноса један народ може да задржи право на властити континуитет и суверенитет: право на своју будућност!

У вези с тим намеће се закључак: величина и снага једног народа је у његовој култури, прошлој и садашњој, у његовом односу према завјештањима властите

прошлости и у дужном поштовању културноумјетничких доприноса других народа општој цивилизацији. Она, та величина народа, видљива је и у активности државе - њених институција, посебно оних из области културе.

А, нажалост, зна се да, кроз историју, институционална брига српског народа није била претјерана за властиту културно-историјску баштину, па општа прегнућа српског народа данас, у Републици Српској, у том погледу морају да буду наглашенија: конституисање и развој институција из области културе и умјетности је приоритетан задатак. Јер, у вези са свим тим што је речено, поред осталог што се подразумијева у раду тих институција, њихов задатак данас је и одбрана српске традиције, историје, културе, језика и писма, заправо одбрана националног бића, његове мисли и опстанка Срба на просторима западно од Дрине.

Стога, међу најбитније институције те природе, данас, спада развој издавачке дјелатности - објављивање свих релевантних стручних и научних радова из области заштите културног блага (реконструкција, ревитализација и рестаурација), како би ти радови могли бити доступни свима (утицај на развој свијести о властитом националном бићу), поготово културној и научној јавности, нашој и свјетској.

Ради тога, штампање Годишњака Завода за заштиту културноисторијског и природног наслеђа Републике Српске, часописа "Наше старине", поставља се као императив, и ми га са поносом и задовољством реализујемо, увјерени да је и ово значајан допринос култури и општем добру српског народа.

У вези са свим тим Република Српска, као најмлађа државна творевина на старом континенту, и поред свих тешкоћа, не смије постати културна провинција у односу на европску или, још трагичније, на други ентитет БиХ и остале државе настале на тлу бивше Југославије. Имајући, при томе, на уму чињеницу да је било и тежих времена у дугој историји српског народа на овим просторима, па се стваралачки дух народа није могао уништити, сигурно је да ће и у овим, а и у временима која долазе, наш човјек поново исказати своју стваралачку моћ и виталност.

У свим тим временима постојао је чврст

ослонац на своју властиту традицију и изворне вриједности властитог народа. И површним увидом у сакралне културне споменике лако је закључити да се ради о јединственом корпусу споменика културе српског народа почев од Крке па до најисточнијих граница Србије. То условљава истовјетан начин одржавања ове врсте споменика. Јасно, морамо имати на уму да се на овим просторима налазе и споменици других народа (да егзистирају три културе и традиције) и да свака култура има утицај на ону другу. Такав утицај и такво сусретање имало је стваралачке потицаје на културу сваког народа. Својеврсно прожимање култура је у неким дјелатностима из културе и стваралаштва резултирало новим вриједностима врло високог домета. Међутим, код непокретног споменичког блага не појављују се националне вриједности у смислу државних. Термин национално има различито значење у међународним или унутарвладиним агенцијама као и у једном броју региона централне Европе. У Босни и Херцеговини национално се односи на поједину заједницу, а не на земљу као цјелину. Овога тренутка у Босни и Херцеговини, односно ентитету Републици Српској и Федерацији БиХ, поред институција које се баве питањем културне баштине, егзистира Комисија за националне споменике, тзв. Дејтонска комисија. Наиме, на основу овлашћења из Анекса VI Дејтонског споразума о миру у Босни и Херцеговини, формирана је комисија за очување националних споменика. Комисија има 5 чланова, од којих 2 именује Федерација Босне и Херцеговине, а Република Српска једног. Остала два члана именује генерални директор УНЕСЦО-а, а мандат Комисије траје пет година. Комисија је одлучила да ће њено разумијевање појма национално подразумијевати Босну и Херцеговину као државу, а не као једну од три дате заједнице. Међутим, наглашено је да свака компонента мултикултурног друштва има савршено право а и обавезу да буде представљена на листи националних споменика са добрима било покретним било непокретним - сваког народа.

Имајући на уму значај културног наслеђа као значајног сегмента укупне културе, за реализацију дијела задатака из области културне баштине, Република Српска је формирала Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, као јединствену институцију у овој области. Међу приоритетним пословима ове

установе су:

- рекогносцирање подручја Републике Српске ради евидентирања непокретних културних и природних добара;

- уређивање статуса претходне заштите за она културна и природна добра правног статуса и одговарајуће категоризације;

- доношење Правилника о категоризацији културних добара и пружање стручне помоћи имаоцима тих добара (Архив, Галерија, Музеј, Народна библиотека итд.);

- прописивање услова за спровођење мјера техничке заштите културних добара као и израда и давање сагласности на пројекте и документацију за вршење радова на истим;

- вршење надзора над заштитом културних и природних добара, као и пружање стручне помоћи на чувању и одржавању, власницима и корисницима тих добара;

- провођење међународних конвенција и препорука о заштити културних природних добара;

- комплетирање документације за културна добра која нису била евидентирана у режиму заштите баштине Босне и Херцего

вине, као и за она, већ евидентирана добра чија документација није потпуна (то је посао који се ради већ другу годину и у овој години ће бити интензивирањем).

Полазећи од тога да је културна баштина на просторима Републике Српске неодвојиви дио наслеђа цјелокупног српског корпуса, Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа остварује континуирану и свестрану сарадњу са одговарајућим институцијама Србије и Црне Горе и високо цијени моралну, стручну и материјалну помоћ за остваривање својих задатака.

Сарадници Завода у оквиру реализације Пројекта рекогносцирања терена, поред прикупљања додатних података за вредновање споменика, раде и на устројавању листе свих споменика, споменичких остатака (рушевина) и простора које треба штитити. То је тек претходна евиденција и као таква је помоћ Заводу да код устројавања досијеа за сваки споменик културе, као прве фазе у овом послу, буде оријентир и подсјетник. У овом часопису објављујемо такву листу - листу евидентираних (још увијек необрађених споменика и мјеста).